

Posudok na habilitačnú prácu PhDr. Martina Djovčoša, PhD.

Mýty a fakty o preklade a tlmočení na Slovensku

Martin Djovčoš predkladá ako habilitačnú prácu monografiu *Mýty a fakty o preklade a tlmočení na Slovensku* (VEDA, 2017), ktorú napísal v spoluautorstve s Pavlom Švedom. Predmetom nášho posudzovania je časť tejto publikácie (s. 19-109), ktorej autorom je podľa zaslaného čestného vyhlásenia M. Djovčoš. Ide o tieto časti: *Úvod* a kapitoly *1. Prekladateľ v spoločnosti – spoločnosť v prekladateľovi*; *2. Prekladateľ a tlmočník predvčerom, včera, dnes a možno aj zajtra*; *3. Preklad a tlmočenie v číslach*.

V prvom rade na margo tejto publikácie treba zdôrazniť, že je druhou monografickou prácou na Slovensku, ktorá sa komplexne venuje sociologickým aspektom prekladu a tlmočenia s využitím, okrem kvalitatívnych, aj kvantitatívnych a štatistických metód výskumu. Za celkom prvú tohto druhu možno označiť monografiu M. Djovčoša z roku 2012 *Kto, čo, ako a za akých podmienok prekladá: prekladateľ v kontexte doby*. Práve cenné zistenia z tejto monografie z roku 2010 poslúžili autorom *Mýtov a faktov* na konfrontáciu s ich zisteniami, získanými analýzou dotazníkov z roku 2015. Zmienkou o autorovej prvej monografii chceme naznačiť, že sa systematicky venuje sociológii prekladu a tlmočenia už dlhšie, čím sa v tomto smere z neho stáva na Slovensku - ale aj v medzinárodnom kontexte - rešpektovaná vedecká osobnosť.

O pôsobení prekladateľov a tlmočníkov na pracovnom trhu, o postavení prekladateľa a tlmočníka v spoločnosti, o jeho statuse panujú rozličné výskumom nepodložené dohady, ktoré samotní autori monografie označujú za mýty. Mýty sa v nej usilujú nahradiť vedecky overenými faktami, aby zmapovali rôzne aspekty prekladateľskej a tlmočnickej činnosti na Slovensku. Sociológia prekladu je oblasť translátologického výskumu, ktorá v poslednom období zaujíma najmä v zahraničí dost' významné miesto (napr. Chesterman, Pym). Azda to súvisí s emancipáciou tohto povolania, ktoré s počudovaním ešte aj dnes musí bojovať o svoje miesto pod slnkom. Práve preto je dôležité využiť vedecké nástroje na to, aby sme dospeli k faktom, ktoré môžu slúžiť na konfrontáciu s mýtmi o tomto povolaní, či ako východiská v ďalších sociologických výskumoch.

Monografia tvorí homogénny celok, preto je ťažko samostatne hodnotiť len tú časť, ktorú napísal M. Djovčoš. Celkovo možno povedať, že hodnotené kapitoly svedčia

o vyspelosti autora ako teoretika i ako výskumníka s premyslenou metodológiou výskumu, ktorou dospieva k nespochybniteľným zisteniam.

Prvá kapitola *Prekladateľ v spoločnosti – spoločnosť v prekladateľovi* má teoretický charakter. Autor v nej prezentuje rozličné teoretické pohľady na sociológiu prekladu (Angelelliová, Snell-Horbyová, Wolfová, Prunč, Pym). Zvlášť sa venuje v podkapitole *Habitus či skúsenostný komplex?* pojmu habitus, ktorý rozpracoval francúzsky sociológ a filozof P. Bourdieu. Čo si naozaj ceníme na tejto kapitole je, že M. Djovčoš nezostáva len pri charakteristike jednotlivých teórií a pojmov, ale dokáže nájsť paralely s pojmami fungujúcimi v slovenskom a českom kontexte (Mikov skúsenostný komplex a Levého rozhodovací proces, na základe ktorého sa dá vysvetliť konanie prekladateľov v texte). Aj ďalšie podkapitoly tejto časti – *Sociológia prekladu? A Ste normálni? Norma a jej interpretácie* svedčia o teoretickej vyzretosti autora, ktorý má široký prehľad o skúmanej problematike.

V druhej kapitole *Prekladateľ a tlmočník predvčekom, včera, dnes a možno zajtra* autor mapuje jednotlivé obdobia pôsobenia prekladateľov a tlmočníkov na Slovensku a podčiarkuje aspekty, ktoré mali najväčší dosah na ich spoločenské, ale i profesijné postavenie. Aj v tejto kapitole sa prejavuje erudovanosť autora a jeho schopnosť vystihnúť najvýznamnejšie skutočnosti, vplývajúce na postavenie prekladateľa v spoločnosti v jednotlivých obdobiach, ktoré si stanovil na základe historicko-spoločenských zmien. Kľúčovým je pre autora práve obdobie dnes, ktoré však správne vidí aj v historických súvislostiach, pričom si uvedomuje vekovú rôznorodosť prekladateľov, ktorí dnes pôsobia na trhu.

Kapitolu *Preklad a tlmočenie v číslach* chápeme ako praktickú časť práce, v ktorej autor analyzuje a interpretuje údaje z dotazníka ako aj syntetizuje výsledky svojho výskumu. Aj v tejto kapitole sa ukázalo, že k výskumu pristupuje premyslene s využitím získaných teoretických poznatkov ako aj s dobrou orientáciou v empirických výskumných metódach. Ako pozitívum práce hodnotíme aj využívanie dát zo starších výskumov, ktoré mu slúžia na porovnanie. Ide najmä o výskum, ktorý uskutočnil M. Djovčoš v roku 2010 a je prezentovaný v jeho vyššie spomínanej monografii z roku 2012. Okrem toho dynamiku vývoja situácie v prekladateľskej profesii mu pomáhajú mapovať aj údaje z iných výskumov realizovaných asociáciou SAPT v roku 2012 a 2014 a Svobodov výskum v rámci krajín V4 z roku 2015. Údaje z dotazníka precízne analyzuje, interpretuje a porovnáva s dátami, ktoré získal vo svojom predchádzajúcom výskume z roku 2010, publikovanom v monografii z roku 2012, ako aj z iných prieskumov. Na záver ponúka porovnanie výsledkov svojho výskumu z roku

2010 a 2015. Síce ide o odstup len piatich rokov, ale získané dáta v niektorých položkách dotazníka svedčia o tom, že s dynamickými zmenami na pracovnom trhu sa dynamicky mení aj situácia prekladateľa. Veľmi zaujímavé je porovnanie v závere tejto kapitoly, v ktorom sa autor usiluje zistiť základné rozdiely medzi prekladateľmi, ktorí sa živia prekladom výlučne a tými, ktorí sa ním živia len čiastočne.

Celkove konštatujeme, že autor využíva vhodné empirické metódy na získanie relevantných výsledkov. Tieto presvedčivo analyzuje a s nadhľadom interpretuje, čo mu umožňuje dospieť k záverom, ktoré otvárajú možnosti ešte hlbšieho výskumu v tejto oblasti. Využitie výsledkov výskumu vidíme aj v aplikácii v pedagogickom procese pri príprave budúcich prekladateľov. Praxeológia prekladu a tlmočenia ako predmet zaradený do študijných plánov je dôležitý aj z hľadiska ďalšej profesionalizácie tohto povolania. Takéto výskumy majú význam aj pre ďalšie vzdelávanie prekladateľov, napr. na fórach ako sú letné školy prekladu, či semináre pre prekladateľov organizované prekladateľskými profesijnými spoločnosťami. Dovoľme si tvrdiť, že práca takéhoto charakteru je v oblasti výskumu prekladu svojou šírkou, hĺbkou a najmä dosahom pre prax v slovenskom kontexte ojedinelá, preto si zasluhuje uznanie. Zaujímalo by nás, či - a ak áno, ako využíva autor poznatky zo svojich výskumov v pedagogickej praxi. Okrem toho by nás zaujímala aj predstava autora o príprave prekladateľov v súčasných podmienkach, najmä so zreteľom na výsledky jeho výskumu. A nakoniec by sme chceli poznať jeho názor na to, či tento výskum zmenil jeho predstavu o správaní prekladateľa na trhu práce.

V globále hodnotíme predkladanú habilitačnú prácu PhDr. Martina Djovčoša, PhD. ako komplexnú, prínosnú a inšpiratívnu tak pre teóriu ako aj pre prekladateľskú prax. Ukázal v nej prehľad a hlbokú orientáciu v problematike, ktorou sa na Slovensku zaoberá len málo odborníkov.

Habilitačná práca PhDr. Martina Djovčoša, PhD. podľa nášho názoru z každej stránky spĺňa kritériá, požadované na habilitačné konanie, preto navrhujeme, aby mu bol udelený vedecko-pedagogický titul docent v odbore prekladateľstvo a tlmočníctvo.